

# VƏHHABİLİYİN QƏSA TARİXİ

---

<"xml encoding="UTF-8?">

Vəhhabiliyin qısa tarixi 18-20-ci əsrlər Vəhhabilik 18 əsrin ortalarında İslamın hənəbəlilik məzhəbi daxilində yaradılmış dini cərəyandır Bu təriqənin əsası Məhəmməd ibni Əbdlvəhhab adlı ərəbistanlı bir şəxs tərəfindən qoyulduğu n onun atasının adı ilə vəhhabilik adlandırılmışdır

Yaranma tarixi Məhəmməd ibni Əbdlvəhhab tə limi təqribən 1704-c ildə indiki Səudiyyə ərəbistanı ərazisində doğulmuşdur Onun atası Əbdlvəhhab ibni sleyman hənəbəli məzhəbindən olub Zeynə şəhərinin qazisi idi. Məhəmməd ilk təhsilini öz doğma şəhərində atasından almağa başladı lakin erkən gənclik illərindən Məhəmmədin söylədiyi fikirlər onun həmsəhərlilərini narahat edirdi O ,öznə qədərki alimlərin fikirlərini qətiyyətlə rədd edərək ,bir ox milli adət - ənənələri və dini ritualları pisləyirdi Məsələn ,peyğəmbərin qəbrini ziyarət etmək, övliyələrin ruhunu vasitə sayaraq dua etmək və s bu kimi mərasimləri tənqid atəşinə tuturdu

Məhəmmədin dedikləri elə bir həddə həlib atdı ki, islam dinin əsas normalarını və prinsiplərini pozduğuna görə atası onu lənətləyib evdən qovdu Məhəmməd ibni Əbdlvəhhab evi tərk edərək təhsil almaq bəhanəsi ilə Məkkə və Mədinə şəhərinə getdi lakin təhlükəli ideyalar yaydığı n alimlər tərəfindən baykot edilərək şəhərdən ıxarıldı Bunun ardınca Məhəmməd İraqın Bəsrə şəhərinə yola dşrb oradakı mədrəsəyə daxil oldu Bəsrədə İngiltərənin west- hind şirkətində ticarət agentı adı altında fəaliyyət göstərən ingilis kəşfiyyatının gizli casusu Hemferlə tanış oldu Məsəlmanlar arasında nifaq və pərakəndəlik salma vəzifəsini daşıyan Hemfer Məhəmməd ibni Əbdlvəhhabın fikirlərinin göydəndşmə olduğunu görüb, onunla sıx dostluğa və əməkdaşlığa başladı Hemferin təsiri ilə Məhəmmədin beynindəki fikirlər dahada inkişaf edərək radikal forma almağa başladı Bəsrədən qayıtmaq ərəfəsində Hemfer Məhəmmədi həvəsləndirdi ki, bacardığıca qısqca mddət ərzində öz ideyalarını sistemləşdirib tətbiq etsin Bəsrədə bir mddət təhsil aldıqdan sonra msəlman alimlərin haqlı narazılığı ilə zləşmiş Məhəmməd oradan qaıb Ərəbistana qayıtdı Atası

Əbdlvəhhab və qardaşı Sleyman ona nə qədər nəsihət verdilərsə,Məhəmməd bunları qəbul etməyib öz əqidəsində qaldı Qeyd etmək yerinə dşərki,Məhəmməd ibni Əbdlvəhhabın fikirlərinə qarşı yazılmış ilk tənqidi kitabın (əs-savaiqul-ilahiyyə frrəddi ələl-vəhhabiyyə)Məllifi onun doğma qardaşı hənəbəli məzhəbli görkəmli alim Şeyx Sleyman ibni Əbdlvəhhab idi Məhəmməd ibn Əbdlvəhhabın ideyaları İnihilis casusu n bir növ göydən dşmə oldu Ərəbistana qayıtdıqdan sonra Məhəmməd xeyli mddət öz doğma şəhəri Üyeynəyə gələ bilmədi Lakin tədricən tərəftarlarının

sayı oxaldıqdan sonra Məhəmməd Üzeynəyə dönüb oradaməskunlaşdı Lakin o,burada fəaliyyətsiz durmayıb öz fəaliyyətlərinin həyata keçirməyə başladı Məsəlmanlar tərəfindən ehtiram bəslənilən məzarlara qarşı xüsusi nifrəti olan Məhəmməd ibn Əbdüvəhhab ikinci xəlifə ömrünün qardaşı Zeyd ibn Xətabın qəbrini uurtdu Bundan xəbər tutan Ərəbistan hakimi onu cəzalandırmaq istərkən, Məhəmməd qaıb Dətriyyə şəhərinə sığındı Dətriyyə həzrəti Məhəmməd(s) in dövründə peyğənbərlik iddiası etmiş yalanı Məsaylamənin vətəni idi beləliklə, təqribən 1747-ci ildən başlayaraq dətriyyə şəhəri vəhhabilərin paytaxtı oldu Vəhhabilərin cinayətləri Həmin dövrdə Dətriyyə şəhərində Üzeynə adlı kiik qəbilənin şeyxi Məhəmməd ibn Səud hakimiyyət sürdü Onun başlıq etdiyi quldur dəstəsi səhrada yaşayan köməksiz və tənha ailələrə,hələ kiik şəhərlərə və kəndlərə hücum edərək var-dövlətini paylayırdı Məhəmməd ibn Səud bu işdə ingilis kəşfiyyatı da kömək edir,onu silahla təchiz edirdi əsas məqsəd- İngiltərənin strateji düşməni olan osmanlı imperiyasının tərkib hissəsi sayılan Ərəbistanda vəxiyyəti gərginləşdirmək və ərəb torpaqlarının osmanlı nəzarətindən ıxmasına nail olmaq idi beləki,İngiltərənin ərəb torpaqları n məstəmkəilik planları vardı Məhəmməd ibn Əbdüvəhhabın ideyaları da İngilis kəşfiyyatı n bir növ göyüdən düşmə idi Üzeynə qəbiləsinin quldur fəaliyyətinə ideoloji dəstə geyindirmək n məhz Məhəmməd ibn Əbdüvəhhabın ideyalarından istifadə olunurdu İngiltərə kəşfiyyat orqanlarının səyi nəticəsində Məhəmməd ibn Əbdüvəhhabla Məhəmməd ibn Səudun görüşü baş tutdu və onlar müqavilə bağladılar Müqaviləyə görə bu iki şəxs bütən qüvvələrini sərf edərək ərəbləri özlərinə tabe etməli və gələcək dövlət qurmalı idilər Əldə edilmiş razılığa əsasən qurulacaq dövlətin rəsmi hakimiyyəti Məhəmməd ibn Səud və onun nəslinin əlində,ideoloji sahədəki rəhbərlik isə Məhəmməd ibn Əbdüvəhhab və onun xəlifəsində olmalı idi Məhəmməd ibn Səud(o,Səudiyyə Ərəbistanı krallarının əcdadıdır)qısa müddət ərzində ətraf məntəqələrə yürşlər təşkil edərək camaatı özünə tabe etməyə müvəffəq oldu Vəhhabilərin silahlı dəstələri müsəlmanları silah gəcnə məcbur edirdiki, Vəhhabi əqidəsini qəbul etsinlər Kim bu təklifləri qəbul edərlərsə sağ qalır qəbul etmədilsə öldürüldü köməksiz insanları tabe etmək n hər cür irkin vasitədən istifadə olunurdu Məsələn vəhhabilər Taif şəhərinin əhalisinə hücum edərək,onların bütün əmlakını əllərindən almış,hətta əyinlərindəki paltarları da qarət edərək ac susuz və ılıpaq insanları səhraya qovmuşdurlar Sonra Vəhhabilər həmin adamlara elan etmişdirlər ki,əgər sağ qalmaq istəyirlərsə,mtləq yeni məzhəbə keçməlidirlər Aclıqdən zəlməş adamların bir hissəsi bu təklifi qəbul edərək,bir ovuc buğda müqabilində vəhhabilərin cərgəsinə qoşuldu,qalanları isə aclıqdan və vəhhabi qılıncının zərbəsindən həlak oldular 18-ci əsrin ilk illərindən başlayaraq xeyli qüvvətlənmiş vəhhabilər öz hərbi fəaliyyət dairələrini genişləndirdilər Onlar 180-ci ildə müsəlmanların müqəddəs şəhəri Kəbələyə hücum etdilər həmin gün qədirxum bayramı olduğundan Kəbələ əhalisinin əksəriyyəti qonşu Nəcəf şəhərinə-İmam Əlinin (ə)qəbrini ziyarət etməyə getmişdi,

şəhərdə qadınlar və uşaqlar, köməksiz qocalar qalmışdı vəhhabilər kafirləri öldürən, Allaha şərik qoşanları qətl edən, şəri ilə qəfildən şəhərə daxil olub, müsəlmanları qılıncdan keirməyə başladılar. Onlar evlərində gizlənmiş adamları öldürərək əmlaklarını qarət edirdilər. Əlacsız qalan kərbəlalılar İmam Hseynin (ə) məqbərəsinə pənah gətirib məscidə girdilər. Lakin vəhhabilər yenə onlara aman verməyib məscidin iindəcə qətl- qarəti davam etdirdilər. Vəhhabilər İmam Hseynin (ə) məzarı zərindəki taxta sənduqəni söküb yandırdılar. Məsciddəki bahalı xalaları, ıl-ıraqları, zinət əşyalarını daşıyıb apardılar. Bu hadisə zamanı kərbəlanın beş min nəfərdən artıq sakini şəhid edildi. Həmin il vəhhabilər Nəcəf şəhərində həmlə etdilər. Lakin Nəcəf dini elmlər mərkəzinin məllimləri tələbələri silahlandıraraq şəhərin müdafiəsini təşkil etdilər (onlara mərhum Ayətullahul-zma şeyx Cəfər kaşiful-qita rəhbərlik edirdi). Nəcəfi ala bilməyən vəhhabilər geri əkilməyə məcbur oldular. Sonrakı illər ərzində vəhhabilər Nəcəf və Kərbəla şəhərlərinə hücum etsələr də, müvəffəqiyyət qazana bilmədilər. 1802-ci ildə vəhhabilər Ərəbistanın cənubundakı Taif şəhərini işğal edərək şəhərin müsəlman əhalisini qılıncdan keirdilər. Onlar hətta quran oxuyan şəxslərdə aman vermir, həmin vəziyyətdə qətlə yetirirdilər. Vəhhabilərin gözündə qeyri -vəhhabi müsəlmanların hamısı kafir və müşrik olduğundan, nə adamların öznə, nə də əmlakına ehtiram bəsləmirdilər. Vəhhabilər müşrik malıdır bəhanəsi ilə taiflərin evindəki quran nüsxələrini İmam Buxari və İmam Müslimin səhih adlı məşhur hədis məcidələrini kələrə tökərək bu müqəddəs kitabları ayaq altına saldılar. Həmin il vəhhabilər müsəlmanların qibləgahı olan Məkkəyə hücum edərək oranı işğal etdilər. Bir neçə gün ərzində davam etmiş əməliyyat nəticəsində Məkkədəki bütün müqəddəs ziyarətgahlar (kəəbədən başqa ) uuruldu. Peyğəmbərin babası Əbdülmüttəlibin, atası Abdullahın, həyat yoldaşı Xədicəyi Kəbranın məzarı zərindəki məqbərələr yerlə-yeksan edildi. Məkkə alimlərinə əmr olundu ki, mədrəsələrdə Məhəmməd ibni Əbdülvəhhabın kitablarını tədris etsinlər. 1803-04-cü illərdə ilyarımliq məhasirədən sonra Peyğəmbər şəhəri Mədinədə vəhhabilərin əlinə kədi. Həzrət Məhəmməd Peyğəmbərin(s) məqbərəsindən başqa mədinənin bütün ziyarətgahları viran edildi (vəhhabilər əvvəlcə Peyğəmbərin məzarını da uurmaq istəyirdilər, lakin müsəlmanların qəzəbindən qorxaraq bu fikirdən əl əkdilər). Dörd İmamın (İmam Həsən, İmam Zeynəlabidin, İmam Baqir və İmam Sadiq (ə)) Bəqi qəbir qəbristanlığındakı məzarları, habelə xeyli başqa müqəddəs yerlər kiling və bellə tar-mar olundu. Vəhhabilər müqəddəs ziyarətgahlarda saxlanılan dörd sandıq dolusu ləl cəvahiratı qarət edib apardılar. Vəhhabilər 1800-1810-cu illər arasında Ciddə, Bəhreyn, Suriya, İordaniya və başqa məntəqələrə mütəmadi yürşlər təşkil edərək bu ərazilərin bir hissəsini işğal etməyə və bütün regionu qorxu altına salmağa müvəffəq oldular. Qeyd edilmişdir ki, vəhhabi 9lərin fəaliyyəti tarix boyu eniş-yoxuşlu və pilləvari olmuşdur. Belə ki, sürətli inkişaf mərhələsindən sonra təqribən 1812-ci ildən başlayaraq, vəhhabilər osmanlı imperiyasının təzyiqi qarşısında geriləyərək müvəqqəti tənəzzl etdilər. Onların böyük əksəriyyəti

etdikləri cinayətlərin müqabilində cəzalandırıldı 1819-cu ildə Dəriyyə şəhəri osmanlı əsgərləri tərəfindən fəth olundu Bundan sonrakı 100 il ərzində vəhhabilər yeni gizli paytaxda Riyad şəhərinə toplaşaraq məxfi şəkildə öz fəaliyyətlərini davam etdirdilər Birinci dünya müharibəsinin başlanması ilə Ərəbistanda da vəziyyət kəskin sürətdə dəyişdi Həmin müharibədə məğlubiyyətə uğramış osmanlı imperiyası bütün Ərəbistan ərazilərini İngiltərədə və Fransa dövlətinin mandatı altına kədi Bu ərazilərdə ingilis və fransız qoşunları yerləşdirilməyə başladı Həmin dövrdən başlayaraq İngiltərə öz köhnə müttəfiqi vəhhabilərlə əlaqələri daha da gücləndirdi 1919-cu ildə ingilislər Nəcd vilayətinə müstəqillik verərək Səud sülaləsindən olan Əbdüləziz ibn Səudu hakimiyyətə gətirdilər Əbdüləziz 6 il ərzində (hər il 40 min lirə almaq etibarı ilə) İngiltərə hökumətindən yardım alaraq fəaliyyət dairəsini genişləndirdi İngiltərə hökumətinin və ordusunun birbaşa himayəsi altında vəhhabilər 1924-26-cı illərdə əvvəlcə Taif şəhərini, sonra Məkkəni və Mədinəni ələ keçirdilər 100 il ərzində müsəlmanlar tərəfindən bərpa edilmiş və hətta qaytarılmış ziyarətgahlar yenidən yerlə - yeksan olundu həmin dövrdən başlayaraq vəhhabilik bütün Ərəbistanın rəsmi ideologiyası, Səudlar sülaləsi isə ölkənin kralı oldu